

ZEEUWS
ENERGIE
AKKOORD

Leidraad voor inwonerparticipatie in de warmtetransitie

2022

Inhoudsopgave

Inleiding	03
Handvatten voor gemeenten én inwonersgroepen én hun samenwerking	04
Handvatten voor gemeenten	06
Handvatten voor inwonersgroepen	08
Handvatten voor professionele ondersteuners	10

Met animo onder inwoners gaat de overschakeling naar aardgasvrije wijken en dorpen in Zeeland beter lukken!

Inwonerparticipatie – kunnen meepraten, meedenken en meedoen in deze overschakeling – stimuleert dat animo. Deze Leidraad geeft handvatten om inwonerparticipatie actief invulling te geven, bijvoorbeeld via Wijkuitvoeringsplannen.

De handvatten zijn geoogst uit acht bijeenkomsten van het Doe & Leer Lab van het Traject Energieke Gemeenten, dat onderdeel is van het Zeeuws Energieakkoord. Het zijn 'krenten uit de pap' en ze zijn bedoeld voor gemeenten, inwonersgroepen, hun samenwerking én voor hun ondersteuners. Lees ze allemaal, pik eruit wat aanspreekt en wat er past. Geef er jullie eigen draai aan en ga er vooral SAMEN mee aan de slag!

Meer 'geleerde lessen' en nuttige informatie vind je in de Terugblik van elke Lab-bijeenkomst is: zie de links hiernaast.

In het Traject Energieke Gemeenten zijn meer hulpmiddelen ontwikkeld om inwonerparticipatie in de Zeeuwse warmtetransitie handen en voeten te geven: de Sociale Warmte Atlas Zeeland en de Participatie Toolkit: kijk op zeeuwsenergieakkoord.nl/participatie

Inleiding

Bijeenkomsten Doe & Leer Lab

- [1: Leren van de praktijk](#) →
- [2: Het gebeurt al in Zeeland en elders!](#) →
- [3: Inzet van online tools en aanpakken](#) →
- [4: Energieneutrale dorpen: inwoners nemen het initiatief](#) →
- [5: Inzet van offline tools en aanpakken](#) →
- [6: Wijkaanpak Aardgasvrij: rollen van inwoners & gemeenten](#) →
- [7: Off- en online interactie via tafels & platforms](#) →
- [8: Maak inwoners verliefd op de warmtetransitie!](#) →

Handvatten voor gemeenten én inwonersgroepen én hun samenwerking

Gemeenten en inwonersgroepen kunnen deze handvatten voor zichzelf ter harte nemen én ook voor hun onderlinge samenwerking.

Een goede relatie is de basis

Zoek elkaar op, leer elkaar kennen, pak elkaar vast, investeer in persoonlijk contact, want je hebt elkaar langdurig nodig. Neem hiervoor de tijd, bewandel ook informele wegen en wees jezelf, open en eerlijk. Primair ben je een mens net als de anderen, je functie of rol komt daarna.

Maak samen een nieuw verhaal

Kom op een 'trots verhaal' waar velen deel van willen zijn: ambtenaren, wethouders, raadsleden, inwoners,

inwonersgroepen, marktpartijen, maatschappelijke organisaties etc. Een verhaal dat werkt als een verbindend 'haakje', dat wortelt in wat er lokaal al is én vertelt wat er anders wordt.

Maak een breed verhaal en deelverhalen

Focus niet op één specifieke technische oplossing op weg naar 'aardgasvrij'. En zelfs niet alleen op de warmtetransitie. Benut 'koppelkansen' en soms verrassende triggers voor het nieuwe verhaal: een zwembad dat dreigt te sluiten, overlast, deelauto's op het dorp, tuinvergroening, klimaatverandering en andere 'vitale' zaken. Duurzame leefbaarheid is de paraplu, warmtetransitie is een deelverhaal.

Huidig plaatje, toekomst-plaatje(s) en de weg er naartoe

Breng samen de wijk/buurtsituatie in kaart: demografisch, sociaal, cultureel, technisch, financieel, wat er leeft etc. Zet cijfers, beelden én verhalen op een rijtje of in een plaatje. Werk de kansrijke warmteoplossing(en) uit in toekomstscenario's, inclusief voor- en nadelen en vraagpunten. Ga over dit alles 'in gesprek' met inwoners en haal reacties, ideeën en wensen op. Gebruik deze voor aanscherping, samen leren en trechters naar beslismomenten. Herhaal deze stap meermalen op weg naar de toekomst.

Kies de combi: offline én online communicatie en participatie

Gebruik fysieke communicatiemiddelen, zoals brieven, flyers, ansichtkaart, lokale krant etc. En ga in gesprek met inwoners: 1 op 1, 1 op enkelen en 1 op veel. Wissel tijdig af tussen vertellen, luisteren en dialoog. Zet daarnaast online middelen in, zoals mailings, website, social media, panels, apps, digitale

dialoog, enquêtes en platforms. Deze bieden een groot bereik, gelijkwaardigheid en diversiteit in reacties, anoniem en op eigen moment, kwantitatieve én kwalitatieve data en snelle rapportages. Gebruik in je communicatie zowel cijfers, teksten, beelden als verhalen om zoveel mogelijk inwoners te bereiken. Kijk in [Participatie Toolkit | Zeeuws Energieakkoord](#) voor tal van tools, zoals Dialoogtafel, Citizenslab, Maptionnaire, Burgerberaad en nog veel meer! Op die webpagina kun je ook aanvullingen voor de Toolkit doorgeven.

Maak je zichtbaar en toegankelijk: wordt 'buur' in de wijk

Betrek een woning of richt een andere fysieke plek in als lokale 'energiewerkplaats': voor inloop van inwoners met vragen, om technische maatregelen te laten zien, en als werk- en vergaderplek van allen die in het traject naar aardgasvrij actief zijn. Maak praatjes in de buurt, doe er je boodschappen, ga er lunch-

wandelen, communiceer via appjes en houd bijeenkomsten in buurthuis, kerk of school. Maak de drempel tot contact dus zo laag mogelijk.

Word echte partners

Trek als gemeente en inwonersgroep(en) als partners op: gelijkwaardig en ieder met eigen (natuurlijke) rollen, posities en verantwoordelijkheden. Help elkaar bij die rollen en kijk af en toe door elkaars ogen. Wees ook duidelijk over intenties, ambities, uitgangspunten, (on)zekerheden en verwachtingen. Stel eventueel een samenwerkingsovereenkomst op, (kijk bij [Samenwerkingsverklaring bewonersinitiatieven](#)), evalueer die regelmatig en pas zo nodig aan. Vraag eventueel hulp van een procesbegeleider. Zeeuwse ondersteuners vind je in de [Sociale Warmte Atlas Zeeland | Zeeuws Energieakkoord](#): kijk onderaan in de legenda! En maak gebruik van de [Toolbox Samenwerken in de lokale energietransitie!](#)

Handvatten voor gemeenten

Zonder inwoners geen warmtetransitie

Inwoners zijn 'projectleider' voor aanpassingen in hun huis. Ontdek waar zij tegenop zien en maak het hen makkelijk en mogelijk. Inwonersgroepen krijgen soms zaken voor elkaar, die anders niet lukken. Dus: inwoners zijn onmisbare partners én brengen creativiteit in de warmtetransitie. Lees meer hierover in ['Participatielessen uit de praktijk'](#).

Team-up!

Werk samen met collega's die ook met inwoners aan de slag zijn: wijkteams, wonen, welzijn, sociaal en ruimtelijk domein, vergunningen, civiel, communicatie, participatie, subsidies e.d. Benut hun kennis over de wijk, buurt of dorp en schakel hen aan waar dat handig is.

Begin op tijd

Begin met inwonertparticipatie vroeg in het proces: vóór er kant en klare plannen liggen en vóór er beslissingen worden genomen. Start

er juist mee om samen plannen voor een wijk of dorp te maken.

Geef richting, hanteer een gefaseerde aanpak met participatiemomenten en -niveaus

Deel het warmtetransitieproces van een wijk of dorp op in fasen en stappen: dat geeft structuur 'op maat', maar laat ook ruimte voor nieuwe inzichten of koerswijzigingen. Bepaal per fase of stap óf inwonertparticipatie en/of overheidsparticipatie zinvol is, wat het doel is, welk niveau en welke vorm past. Tools die hierbij kunnen helpen: de 'ladders' voor burger- en overheidsparticipatie, zoals [De participatieladder en de verschillende vormen van burgerparticipatie](#). Bekijk ook [Participatie-trechter | Zeeuws Energieakkoord](#) en [Afwegingskader en Stappenplan Burgerparticipatie | Zeeuws Energieakkoord](#). Doe geen participatie als je met de inbreng van inwoners niets gaat doen. Vermeld altijd vooraf wát je ermee gaat doen en koppel de uitkomsten

terug. Maak ook wethouders en gemeenteraad deelgenoot van de participatiestappen, vooraf én achteraf.

Je hoeft niet alles al te weten

Participeren begint met informeren en communiceren. Dat kan al prima als 'nog maar' 60-70% bekend en zeker is en 30-40% nog onbekend en onzeker is. De stappen naar 'meer zekerheid' kun je wél vormgeven en communiceren: dat geeft houvast én juist kansen voor inwonersgroepen om aan te haken en mee te doen in het zoekproces naar 'het best passende' warmtealternatief.

Inwonersgroepen in kaart en actief

Breng bestaande inwonersgroepen in kaart: dorps-, stads-, wijkraden, werkgroepen, verenigingen, VVE's,

inwonertinitiatieven etc. Gebruik hierbij [Sociale Warmte Atlas Zeeland | Zeeuws Energieakkoord](#) en leg contact met hen met de vraag: (hoe) doe je mee? Stimuleer een actieve rol en geef de trekkers een positie in het zoekproces. Ontdek je 'nieuwe' inwonersgroepen, of ontstaan er nieuwe groepen rond de warmtetransitie: meld ze via bovenstaande webpagina aan, dan komen ze ook de Atlas te staan.

Geef inwonersgroepen ondersteuning en 'opgroei-tijd'

Ondersteun en faciliteer bijvoorbeeld met informatie, expertise, contacten, vergaderruimte, geld, communicatiemiddelen en -kanalen, sparren, prikkeling. Geef inwonersgroepen tijd en ruimte om zich te ontwikkelen en te

professionaliseren, als ze dat willen. Benader ze in elk geval altijd als gelijkwaardige speler op het speelveld.

Win-win voor gemeenten én inwoners

Over aanpakken waarin inwonertinitiatieven partner of trekker zijn, zijn inwoners positiever. Dat zijn ze dan ook over aangeboden warmteoplossingen én ze zijn meer bereid tot meedoen. In die aanpakken treedt de gemeente meer faciliterend op, het proces gaat sneller en kost minder geld. Cruciaal voor inwoners is verder: betrouwbaarheid, betaalbaarheid en keuzevrijheid van de nieuwe warmtebronnen. Lees meer in [Onderzoek bewonerstevredenheid in proeftuinen - Programma Aardgasvrije Wijken](#).

Handvatten voor inwonersgroepen

Met inwonersgroepen bedoelen we dorps-, wijk- en stadsraden, werkgroepen, VVE's en andere verenigingen, inwonerinitiatieven, postcoderoosprojecten en andere energiecollectieven van inwoners.

Team-up!

Organiseer je als inwoners voor de warmtetransitie: vorm een (werk) groep van enthousiaste mensen in een mix van technuten, verbinders, dromers en doeners. Streef ook naar een goede afspiegeling van de wijk of buurt: huurders, woning-eigenaren, kleine ondernemers etc. Leer elkaar kennen en deel je kennis. Leg ook contact met andere groepen - van wijkraad tot sportclub - en benut elkaar.

Koester de verschillen

Iedereen krijgt energie van iets anders en het moet voor mensen 'leuk' blijven om de energie erin te houden én anderen daarmee 'aan te steken'. Koester deze verschillen en geef ieder een rol die past bij zijn of haar belangstelling, motivatie en

expertise. Vorm eventueel subgroepen met eigen doelopgaven.

Schakel en loket, concrete acties, groots en meeslepend of alles?

Ontdek samen waar jullie warm voor lopen en wat haalbaar is:

- Schakelen tussen inwoners en gemeente én 'loket' voor inwoners (behapbare informatie, meedenken, wegwijs maken, verbinden etc.).
- Praktisch aan de slag met afgebakende acties waar lokaal en nu 'energie in zit', zoals warmtescans, buurtbezoek bij voorlopers, zonnepanelen, vouchers en subsidies etc.
- Werken aan een lange termijn doel, zoals een energiecoöperatie, warmtenet, warmtetransitie binnen een dorpsvisie etc.
- Een combinatie van dit alles: een lange termijn scope, met daarin stappen en acties.

Doe een ABCD-tje, zet een buurtcoach in, of gebruik een routekaart

Welke insteek je ook kiest, maak gebruik van bestaande tools en hulpmiddelen. Zoals [ABCD-methode | Zeeuws Energieakkoord](#) om in je buurt of wijk acties op te zetten die aansluiten op 'wat er leeft'. Of laat je helpen door een 'buurtcoach' van [Home - Buurkracht](#) of [mijnbuurtje.nl](#). Of gebruik [Routekaart voor bewoners | Zeeuws Energieakkoord](#) voor routes naar aardgasvrije wijken en energieneutrale dorpen. Of de [COOP-Kit | Zeeuws Energieakkoord](#) voor het ontwikkelen van een energiecoöperatie. Kijk in de [Participatie Toolkit](#) voor meer tools en hulpmiddelen!

Binnen- en buitencirkel: iedere inwoner die wil, kán meedoen

Reik als actieve inwonersgroep (binnencirkel) geregeld uit naar de buitencirkel, zodat je inwoners steeds kansen geeft voor meepraten, meedenken en meedoen, op momenten en in vormen die hen passen. Zorg dat bijeenkomsten met inwoners steeds leuk zijn en iets nieuws, eigens en ludieks hebben.

Neem de tijd om te groeien en te professionaliseren

Je kunt groeien van een groep bevlogen ambassadeurs voor inwoners, naar een klankbordgroep of stuurgroep lid voor de gemeente, naar een robuuste buurtorganisatie en samenwerkingspartner voor gemeente en marktpartijen, en

naar een energiecollectief als (mede)eigenaar en -exploitant van een warmtebron. De tijd zal het leren. Zorg steeds voor adequate ondersteuning: haal technische, financiële, juridische, organisatorische, sociale of andere kennis en/of vraag een procesbegeleider. Nét wat er in een fase nodig is. Zeeuwse procesondersteuners vind je in de [Sociale Warmte Atlas Zeeland | Zeeuws Energieakkoord](#): kijk onderaan in de legenda. Leer ook van collega-initiatieven in andere wijken en dorpen, bijvoorbeeld via bijeenkomsten van ZVKK - Dorpen voor Morgen (www.zvkk.nl). Stel je steeds gelijkwaardig op, naast de gemeente, gemeenteraad, marktpartijen en andere organisaties.

Handvatten voor professionele ondersteuners

In de Terugblikken van de bijeenkomsten van het Doe & Leer Lab zijn geen aparte lessen opgenomen voor proces-ondersteuners van gemeenten en inwonersgroepen. Toch vermelden we hier enkele handvatten specifiek voor hen, op basis van expertise over procesbegeleiding.

Voor wie doe je het?

Ondersteun je de gemeente, een (of meer) inwonersgroep(en), of hun samenwerking? Ofwel: met wie 'contracteer' je? Maak een keuze, maak duidelijke afspraken over je rol én wees daarin ook steeds duidelijk naar alle betrokkenen.

Onafhankelijke rol

Neem een onafhankelijke en ondersteunende rol in: ga niet op de

stoel zitten van degenen die je ondersteunt en neem hun rol niet over. Sta naast en achter hen, denk mee en denk tegen, stel prikkelende vragen, deel je kennis, visies, ervaringen en contacten, en stimuleer 'wat er mogelijk is'.

Wees een gastheer / gastvrouw

Het 'samen werken aan de warmtetransitie' is op te vatten als een onzichtbare 'ruimte' waarin de ambities, uitgangspunten, vraagstukken, stappen, perspectieven, kaders én de deelnemers en het 'team' zich kunnen en zullen ontwikkelen. Zorg er als een goede gastheer of gastvrouw voor dat deze ruimte veilig, onderzoekend, inspirerend, voedend, lerend en activerend is.

Smeed 'partnerschap'

Zorg dat deelnemers elkaar leren kennen, belicht overeenkomsten, vraag naar hun dromen en vind samen een gezamenlijke droom. Bespreek de ideeën over 'samen werken', ieders gewenste rol en bijdrage, en wat daar voor nodig is. Leg de afspraken over de samenwerking eventueel vast. Gebruik bij dit alles de Toolbox Samenwerken in de lokale energietransitie [Toolbox Samenwerken in de lokale energietransitie](#)

Richt je op de relaties en het proces

Richt je niet op de inhoud van vraagstukken, maar zet je in voor de kwaliteit van het samenwerken en de voortgangprocessen. Benut hierbij succesfactoren voor een goed proces, zoals:

- Richt ieders blik op de stip op de horizon, het lonkend perspectief, het 'nieuwe verhaal'.

- Maak het grote klein, overzichtelijk en dichtbij: bepaal samen haalbare stappen, maak beslismomenten concreet, maak afspraken over de uitvoering en ondersteun wat nodig is.
- Bewaak 'the whole system in the room': stimuleer dat vóór belangrijke besluiten 'alle stemmen' zijn gehoord, dus ook het stille midden en moeilijk bereikbare groepen.
- Vaar op de energie in het geheel: stimuleer verbinding, samenwerking, co-creatie en synergie.
- Gebruik diverse gespreks- en werkvormen, bijvoorbeeld uit de [Participatie Toolkit](#). Spreek daarmee het rationeel-weten én het anders-weten van deelnemers aan en kijk samen naar de boven- én de onderstroom in het proces:
 - cijfers, data, beelden, dat wat zichtbaar is en uitgesproken wordt;

- en ook belevingen, verbeelding, metaforen, intuïtieve ingevingen, wat niet gezegd wordt, maar wel voelbaar is.
- Vertraag af en toe en bepaal samen 'waar staan we?': zoom uit - zoom in - zoom uit - zoom in.
- Stimuleer hierbij kritische (zelf) reflectie: Doen we samen (nog) de goede dingen?, Wat is goed voor het geheel?, Wat is jouw belang of aandeel hierin?, Waar schuurt, piept of kraakt het? Wie of wat ontbreekt?, Wat bindt en wat scheidt? Waar beweegt het, waar stagneert het? Etc.
- Faciliteer voortdurend 'het goede gesprek': de dialoog over waar het op dat moment werkelijk over moet gaan. Maak expliciet wat naar voren komt, wat wil ontstaan, ook buiten de lijntjes.
- Heb samen plezier, geniet van het samenwerken en het proces en vier samen de vorderingen.

Deze Leidraad is het resultaat van inbreng van alle partners in het Traject Energieke Gemeenten.

Financiering: St. Zeeuwse Publieke Belangen, VZG-Regiobudget Energie, cofinanciering alle partners.

Vormgeving: 10uur

Februari 2022

Contact:

duurzaam@schouwen-duiveland.nl
en info@zeelandbruist.nu

Alles uit deze Leidraad mag worden gebruikt, gedeeld, overgenomen en verspreid.